

Vývoj praslovanského hláskosloví

Praslovanské období (...?)

Vývoj praslovanského hláskosloví

Praslovanské období (300 n.l. – 1000 n.l.)

- Tendence k otevřenosti slabik
(Tendence k progresivní sonoritě slabik)
- Tendence k palatalizaci
(Tendence k vnitroslabičné harmonii)
- Defonologizace kvantity

Tendence k vnitroslabičné harmonii

Palatalizace velár (1., 2., 3.)

veláry = _____ ?

Tendence k vnitroslabičné harmonii

Palatalizace velár (1., 2., 3.)

veláry = *k, g, ch*

palatalizace = _____ ?

Tendence k vnitroslabičné harmonii

1. palatalizace velár (5. století)

k	+	i, ī, e, ē	> č	vykъ – vyčъjъ
g		eu, ei	> (d)ž	bogъ – bože
ch		im, in, em, en	> š	grěchъ – grěšъnъ

člověk – člověče

otec – otče

*kittis > *kistich > (*čistich) > čъstъ > čest

Tendence k vnitroslabičné harmonii

2. palatalizace velár (6./7. století)

k	+	i < -ǫi	> c	вѣкъ – věci (<-oi)
g		ě < -ǫi-	> dz	noga – nodzě (<-ai)
ch			> ś	duchъ – duši/dusi

ś > záp.slov. š (duši)
> vých.slov s' (dus'i)
> jihoslov. s (dusi)

č. Češi

slk. Česi

Tendence k vnitroslabičné harmonii

3. palatalizace velár (7. století ?)

i		k	> c	gen. oтъk- > oтъca
ь	+	g	> dz	gen. penęg- > penędza
ę		ch	> ś	

germ. *pfening-* > něm. *Pfennig*, angl. *penny*
> psl. **penęg-* > *penędзь* > č. *peníz*

Tendence k vnitroslabičné harmonii

Vývoj hlásek před jotací – jotace = hláska „j“

r, l, n + j > r', l', n' (ň)

**morjo > *mor'o — *poljo > *pol'o — *vonja > voňa*

s, z + j > š, ž

**prosi-enъ > prošenъ*

k, g + j > č, (d)ž

**plak-jǫ > *plačǫ (>pláču), *lъg-jǫ > lъžǫ, *duch-ja > duša*

Tendence k vnitroslabičné harmonii

Vývoj hlásek před jotací – pokrač.

p, b, m, v + j > p', b', m', v' (J+V: pl', bl', ml', vl')

**zem-ja > zem'a (č. země) // rus. zeml'a*

t, d + j > (t', d') > různý vývoj (č. c, z)

**svět-ja > svěca (>svieca > svíce) // stsl. svěšta*

kt, gt + (přední vokál) > jako tj, dj (č. c, z)

**noktis > ночь — *mogtei (>mogti) > moci // stsl. mošti*

Tendence k vnitroslabičné harmonii

Praslovanské přehlásky

'o > 'e **mor'o > mor'e, *pol'o > pol'e* // *lěto*

'ǫ > 'ǫ **mǫž'ǫ > mǫž'ǫ* // *rabǫ*

'y > 'i **sjūtei > *š'yti > šiti* (č. *šíti*)

ž, š, č, j + ě > 'a **bēgētei > *běžěti > běžati* (slk. *bežat'*)

Vývoj praslovanského hláskosloví

Praslovanské období (300 n.l. – 1000 n.l.)

- Tendence k vnitroslabičné harmonii
 - 1. palatalizace velár (regresivní)
 - 2. palatalizace velár (regresivní)
 - 3. palatalizace velár (progresivní)
 - vývoj hlásek před jotací (/jotace/palatalizace)
 - praslovanské přehlásky
- Tendence k otevřenosti slabik
- Defonologizace kvantity

Tendence k otevřenosti slabik

Monoftongizace diftongů (6. stol.)

diftong = _____?

monoftongizace = _____?

Tendence k otevřenosti slabik

Monoftongizace diftongů

ei > i

eu > 'u

âi > ě / i

âu > u

tautosylabická pozice:

plâ_u-te_i > plu-ti

(sylaba = slabika)

heterosylabická pozice:

plâ-_ue-ši > plo-ve-šb [u=w]

Tendence k otevřenosti slabik

Vznik nosovek (nasalizovaných vokálů)

im, in > ɛ̃

em, en > ɛ̃

um, un > ɔ̃

ãm, ẽn > ɔ̃

im-tei > **ɛ̃ti** > *jɛ̃ti*

(= „jíti“ = (za)jmout)

(*zajęłʲ* > *zajal*)

i-mãm > **imɔ̃** > *jʲmɔ̃*

(= jmu)

tautosylabická/heterosylabická pozice

Tendence k otevřenosti slabik

Zánik koncových konsonantů (8. stol.)

(*v_olk^wos > *v_olkos > *vilkos >) *vilka̯s > *vilka̯ (> wykъ)

Zjednodušení konsonantických skupin (8. stol.)

*sup-nos > *su-**p**nos > *su-na̯ (*sunu) > sъnъ > č. sen

*ob-valiti > *o-**b**valiti > *obaliti (= > balit)

Tendence k otevřenosti slabik

Metateze likvid (8–9. stol.)

likvidy = _____?

metateze (metateza) = _____?

Tendence k otevřenosti slabik

Metateze likvid

likvidy = *r, l*

metateze (metateza) = přesmyknutí hlásek

vьkъ > vľkъ (v^blkъ > vl^bkъ)

gãrdъ > gradъ

Tendence k otevřenosti slabik

Metateze likvid

- or- > ro-/ra-: *ormę > ramę (č. *rámě* ~ angl. *arm*)
*orst- > rost- (č. *růst, roste* ~ slk. *rást*)
- ol- > lo-/la-: *olk- > lak- (např. *lákat, lakomý*)
*olkъtь > lokъtь (> *loket*)
- tort > trat: *gordъ > gradъ (č. *hrad*)
- tolt > tlat: *golva > glava (č. *hlava*)
- tert > trět: *bergъ > brěgъ (č. *břeh*)
- telt > tlět: *melko > mlěko (č. *mléko*, slk. *mlieko*)

Tendence k otevřenosti slabik

Proteze (9. stol.)

Přední vokály – *j*:

e-, *ė-*, *ь-*, (*i-*) > *je-*, *jē-*, *jь-*, (*ji-*) *jęti*, *jьтq*; *jestь*

jьтq (*jtu*) X *въз-ьтq* (*veztu*)

Zadní vokály – *v*:

ь-, *y-* > *въ-*, *vy-* **ūdra* > **ydra* > *vydra* (lit. *údra*)

a, *q* proteze nepravidelná (*ako/jako*); *o*: bez proteze

Defonologizace kvantity

kvantita (vokálu) = _____?

kvalita (vokálu) = _____?

Defonologizace kvantity

kvantita (vokálu) = délka

kvalita (vokálu) = „jak vokál zní, jak se tvoří“

fonologická hodnota = jev dokáže rozlišit význam
(slovenština → nefonologická intonace)

defonologizace kvantity v psl. = změna kvantity v kvalitu

Defonologizace kvantity

$\dot{i} \rightarrow \text{ь}$

$\text{u} \rightarrow \text{ъ}$

$\bar{i} \rightarrow \text{i}$

$\bar{u} \rightarrow \text{y}$

$e \rightarrow \text{e}$

$\text{å} \rightarrow \text{o}$

$\bar{e} \rightarrow \text{ě}$

$\bar{\text{å}} \rightarrow \text{a}$

Defonologizace kvantity

$\dot{i} \rightarrow \text{ь}$

$\bar{i} \rightarrow i$

$e \rightarrow e$

$\bar{e} \rightarrow \text{ě}$

přední

$u \rightarrow \text{ъ}$

$\bar{u} \rightarrow y$

$\acute{a} \rightarrow o$

$\bar{\acute{a}} \rightarrow a$

zadní

Defonologizace kvantity

\dot{i}	\rightarrow	ь
\bar{i}	\rightarrow	i
e	\rightarrow	e
\bar{e}	\rightarrow	ě

přední

u	\rightarrow	ъ
\bar{u}	\rightarrow	y
\acute{a}	\rightarrow	o
$\bar{\acute{a}}$	\rightarrow	a

zadní

pravidelná výjimka v NOM. M.: *-os > *- \acute{a} s > *- \acute{a} > -ь

Vývoj praslovanského hláskosloví

Praslovanské období (300 n.l. – 1000 n.l.)

- Tendence k vnitroslabičné harmonii
 - 1. palatalizace velár (regresivní)
 - 2. palatalizace velár (regresivní)
 - 3. palatalizace velár (progresivní)
 - vývoj hlásek před jotací
 - praslovanské přehlásky
- Tendence k otevřenosti slabik
- Defonologizace kvantity

Vývoj praslovanského hláskosloví

Praslovanské období (300 n.l. – 1000 n.l.)

- Tendence k vnitroslabičné harmonii
- Tendence k otevřenosti slabik
 - monoftongizace diftongů
 - zjednodušení konsonantických skupin
 - odpadání koncových hlásek
 - metateze likvid
 - proteze
- Defonologizace kvantity